

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1982
FORFATTER:	Birgitte Dedenroth-Schou
TITEL:	De tyske flygtninge i Kolding 1945 – 1949
KORT RESUME:	De tyske flygtningelejre i Kolding 1945 – ca. 1949, bl. A. Kløvervejlejen

De tyske flygtninge i Kolding 1945–1949

Byrådssekretær Niels Jacobsen skriver i artiklen »Verdenskrigens flygtninge i Kolding« i Byrådsbogen 1948–49:

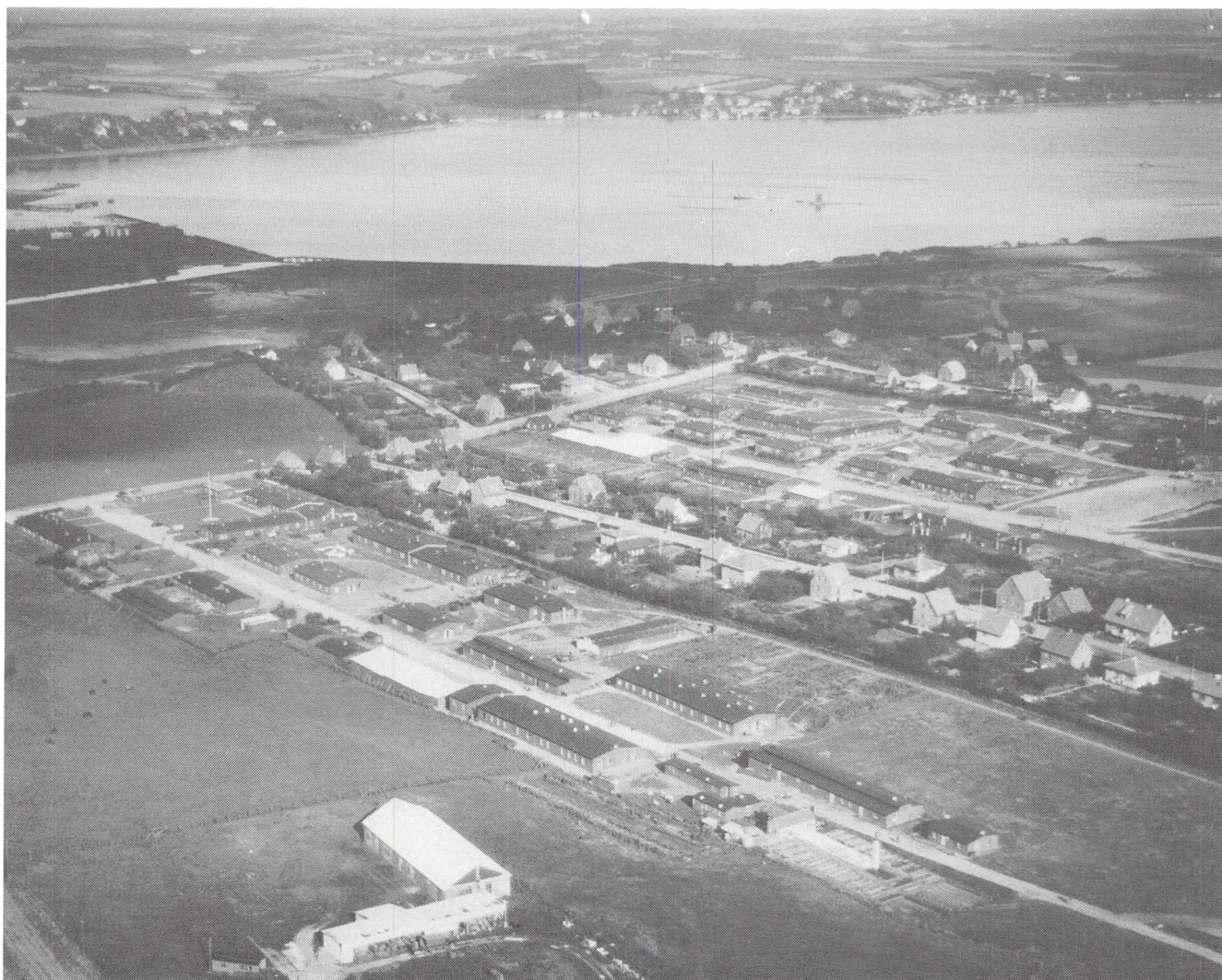
»De var af forskellig art. Først de egentlige flygtninge, de der af egen fri vilje og med fare for liv og lemmer havde overskredet den tysk-danske grænse, dernæst de

tyske krigsfanger af forskellig nationalitet, som det var hensigten at anvende ved skansegravning o. lign. i Danmark, og endelig de gamle og helt unge, som tærede lidt rigeligt på levnedsmiddelsressourcerne hjemme og derfor passende kunne blive mættede af de danske forråd«.

Den 4. februar 1945 havde Hitler givet følgende ordre:

»Til øjeblikkelig aflastning af transportsituationen i riget, befaler jeg, at de folkefæller som forbigående føres tilbage fra østlige dele af riget, skal anbringes i Danmark ud over Tyskland selv.«

Tvedvejlejrene oktober 1948.

De fleste flygtninge blev bragt til Danmark med skib. 170.000 kom i februar-marts som følge af Oder-Neisse-liniens fald, 100.000 kom i april-maj 1945. Som Arne Gammelgaard skriver i sin bog »Mennesker i Malstrøm« udøvede tyskerne en imponerende indsats for at bjærge deres landsmænd i sikkerhed for den Røde Hær.

Til de tyske flygtninge, der kom til Kolding skaffede Kolding kommune plads på gymnasiet, Volkerts fabrikker, Alhambra, Industrien, Højskolehjemmet, Nicolai skole m.m. I Badmintonhallen indkvarteredes de tyske krigsfanger af forskellig nationalitet. Der var russere, hollændere, italienerne, polakker, ungarere, tyrkere, letter og lithauer. Denne gruppe blev kaldt allierede flygtninge, og det var Røde Kors, der efter kaptulationen tog sig af dem.

Her vil vi imidlertid samle interessen om de tyske flygtninge. Midt i maj 1945 var der i hele Danmark ca. 250.000 tyske flygtninge, heraf var de ca. 5000 placeret i Kolding politikreds.

De 3000 blev i Kolding by, mens resten indkvarteredes i lejre (forsamlingshuse, skoler o. lign.) i Vejstrup, Hejls, Sdr. Bjert, Sdr. Stenderup, Dalby, Lunderskov, Vamdrup, Fitting m. fl. steder.

I Kolding by blev flygtningene i løbet af sommeren 1945 samlet i de baraklejr, tyskerne selv havde opført. Disse var imidlertid opbygget til opholdssted for soldater og ikke for kvinder, børn og ældre mennesker.

Den stedlige ledelse af flygtningelejrene blev overdraget først det civile luftværn, der på sin side var underlagt socialministeriet, senere den særlige flygtningekommission i København ledet af fhv. minister Johannes Kjærbo. Borgmester Valdemar Juhl var den første luftværnschef i Kolding, derefter fulgte politimester Sten Clausen. Som leder af luftværnskontoret i Adelgade 2 fungerede fra oktober

1945 købmand Damgaard Petersen og til sidst kaptajn Foss med Damgaard Petersen som medhjælper.

Fra oktober 1945 haves de første præcise angivelser af de tyske flygtninges antal og deres placering i Kolding. Den 15. oktober var der 3552 tyske flygtninge i Kolding. Ved Tvedvej lå to lejre bygget af den tyske værnemagt. Det var træhuse på støbt sokkel og de betegnedes som »fortrinlig egnet til belægning«.

I Tvedvej I, der omfattede 6 boligbarakker på i alt 2345 m² bebygget areal boede 822 flygtninge, hvoraf 93 lå i lazaret. I Tvedvej II der bestod af 17 boligbarakker på i alt 5515 m² var anbragt 1614 flygtninge, heraf 82 børn.

Den 3. store baraklejr i Kolding var Kløvervejlejr. Den var ligeledes opført af tyskerne på havnens grund beliggende mellem Kløvervej og Fjordstien. Også den bestod af træhuse på støbt sokkel. Her var 15. oktober 1945 573 mennesker på 1631 m². På Købmandsskolen på Haderslevvej, nu Børnehaveseminariet var desuden indkvarteret 116 syge flygtninge.

Lejrene i Koldings omegn var nu i Vejstrup (93 flygtninge), Grænseborgen (98) Lejrskolen mellem Grønninghoved og Hejlsminde (83) og Grønninghoved (90).

Flygtningeadministrationen besluttede, at de tyske flygtninge skulle afsondres fra det danske folk. Lejrene skulle være en tysk enklave på dansk grund. Tyskerne måtte selv styre og regulere deres samvær i lejrene.

Forplejningen skulle være forsvarelig, men nødtørftig. 2035 kalorier pr. dag, syge på lazaret, børn under 15 og gravide kvinder dog 280 kalorier mere.

Tyskerne måtte ikke beskæftiges uden for lejrene.

De danskere, der fraterniserede med tyskerne var hjemfaldne til straf. Så sent som den 7. februar

1949 beretter Kolding Folkeblad, at en mand fra Ålborg var blevet pågrebet i gennemgangslejren i Kolding, da han var rejst hertil for at sige farvel til sin tyske kæreste og deres to børn, som samme dag som tyske flygtninge skulle sendes tilbage til Tyskland. Det var så hans tredje dom for fraternisering. Første gang havde han fået 10 dages hæfte, 2. gang 40 dages hæfte.

Hvorledes tyskerne i øvrigt organiserede deres dagligdag fortæller i de efterfølgende beretninger. Om de vilkår, de levede under, hvordan de fik tiden til at gå, hvilken holdning de havde til danskerne og deres hjemvenden til Tyskland m.m.

Den 2. november 1946 begyndte hjemtransporterne til Tyskland fra Kolding. De tyske flygtninges højeste ønske var at komme tilbage til Tyskland igen så hurtigt som muligt, og de danske myndigheder var lige så interesserede i at se afslutningen på denne påtvungne humanitære opgave, men hjemtransporterne gik langsomt, og det tog hårdt på alle implicerede.

Fra november 1946 var Kolding gennemgangslejr for hjemtransport af alle tyske flygtninge i Danmark. De opholdt sig her nogle dage, inden de i et antal af ca. 800 ad gangen sendtes sydpå fra en interimistisk station ved Kolding Sydbaners spor ved Agrtrupvej.

Det fremgår af mange af de beretninger fra tidligere tyske flygtninge, der er gengivet i Arne Gammelgaards bog, at opholdet i gennemgangslejren var en mindre behagelig oplevelse. Da denne lejr kun havde til opgave at huse folk nogle få dage, var der ingen aktiviteter her af mere permanent art, og da det danske personale ved denne sidste kontrol havde til opgave at forhindre, at personer, som var hjemfaldne til straf, slap igennem, samt at forhindre, at tyskerne uretmæssigt tog ting med sig ud af landet, var atmosfæren

her dårligere end i de øvrige flygtningelejre.

En alternativ udtransport var imidlertid blevet organiseret privat af oberstløjtnant Skjoldager, chef for Dansk Militærkontrol for DG (Dienstgruppe Dänemark), d.v.s. de tyske soldater, der var blevet tilbageholdt efter kapitulationen for bl.a. at uskadeliggøre miner. Når disse tyske soldater var færdige med deres arbejde i Danmark, blev de sendt direkte til Tyskland af Skjoldager og hans folk, og hvis de havde slægtninge i Danmark, kunne de komme med.

I sommeren 1946 udvidedes dette til også at omfatte de tyskere, der civilt havde arbejdet for værnemagten og deres familie. De tyskere, der sendtes hjem på denne måde blev stadig flere, i slutnin-

gen af 1948 var det 1800 om ugen. Det var efterhånden meget perifere slægtninge, der kom med, men tyskerne kom hurtigt tilbage til Tyskland, som de gerne ville, og danskerne hurtigere af med deres ubudne gæster. Hvorledes den officielle flygtningeadministration så på disse ukontrollerede transporter er aldrig kommet tydeligt frem. Man så igennem fingre med det, selv om man må have vidst, at nogle slap ud af landet, som man skulle have haft set lidt nøjere på, og for tyskerne var der ikke som ved den officielle udrejse sørget for opholdssted (i flygtningelejre) ved ankomsten i Tyskland. I alt ca. 55.000 tyske flygtninge kom tilbage på denne måde.

Den 15. februar 1949 kl. 11.00 forlod de sidste 800 af de øvrige

ca. 200.000 tyske flygtninge gennemgangslejren i Kolding. Efter 4 år bag pigtråd begyndte for dem nu kampen for tilværelsen i det krigshærgede Tyskland. Med sig fra Danmark fik de 3 måneders forplejning.

Den kontante udgift ved de mange tyske flygtninges ophold i Kolding blev i september 1949 af Damgaard Petersen opgjort til kr. 7.149.181,34. *red.*

Litteratur:

Arne Gammelgaard: Mennesker i Malstrøm, 1981.

Niels Jacobsen: Verdenskrigens flygtninge i Kolding, Byrådsbogen 1948-49, Kolding 1949.

Paul Lund: Bag flygtningelejrenes pigtråd, 1953.

Kolding Folkeblad 7. februar 1948 og 15. december 1948.

Kolding kommunes arkiv.

Kløvervejlejr

af Alfred Hansen

Alfred Hansen er født i Vonsild i 1909. Efter endt skolegang arbejdede han på landet på Lolland-Falster, Sjælland og Bornholm. I 1939 meldte han sig som Finlandsfrivillig og var i Finland til sommeren 1940. Han var ansat ved det kommunale vagtværn fra oktober 1944 til maj 1945.

Fra 1. oktober 1945 til 30. april 1947 var han ansat som lejrleder i den tyske flygtningelejr »Kløvervejlejr« i Kolding, fra 1. maj 1947 til 28. februar 1949 ved den såkaldte gennemgangslejr indtil denne lejrs nedlæggelse. (red.)

Alfred Hansen fortæller:

I løbet af foråret 1945 var der allerede kommet nogle tyske flygt-

ninge, som tyskerne selv havde ført herop. Det var kvinder og børn og ældre mennesker, som ikke rigtig kunne bruges i krigen. Tyskerne holdt selv opsyn med dem, indtil danskerne overtog det efter kapitulationen, men i min tid som vagtværnsmand var jeg også somme tider blevet sat til at holde opsyn med dem, for det gjorde tyskerne ikke så godt.

Det var så i oktober 45 jeg blev lejrleder ved Kløvervejlejr. Da jeg kom derud, var alle tyskerne samlet. Der var allerede valgt en tysk tillidsmand. Tyskerne valgte ham selv, og der kom en mand fra kommunen for at se til, at valget foregik, som det skulle.

Lejrorganisationen var sådan, at

der var tillidsmanden og så nogle barakformænd. Når så nogen blev kaldt ud til arbejde, så skulle de se efter dem. I hver barak kunne der være fra ca. 100 til 30 stykker. Så var der igen stueformænd, så det var jo godt organiseret. De var så ansvarlige når der kom nye.

Lejren var oprindelig bygget af det tyske militær, men flygtningeadministrationens bygningshold byggede den om til flygtningelejr.

Forplejningskontoret var en meget stor historie. Forplejningslageret var indrettet på Stålværket på havnen, her blev alt samlet. Selve fordelingen organiseredes af en tysker, der var vant til sådan noget. Han havde stået for mælke- og smørfordelingscentralen i Ber-

her dårligere end i de øvrige flygtningelejre.

En alternativ udtransport var imidlertid blevet organiseret privat af oberstløjtnant Skjoldager, chef for Dansk Militærkontrol for DG (Dienstgruppe Dänemark), d.v.s. de tyske soldater, der var blevet tilbageholdt efter kapitulationen for bl.a. at uskadeliggøre miner. Når disse tyske soldater var færdige med deres arbejde i Danmark, blev de sendt direkte til Tyskland af Skjoldager og hans folk, og hvis de havde slægtninge i Danmark, kunne de komme med.

I sommeren 1946 udvidedes dette til også at omfatte de tyskere, der civilt havde arbejdet for værnemagten og deres familie. De tyskere, der sendtes hjem på denne måde blev stadig flere, i slutnin-

gen af 1948 var det 1800 om ugen. Det var efterhånden meget perifere slægtninge, der kom med, men tyskerne kom hurtigt tilbage til Tyskland, som de gerne ville, og danskerne hurtigere af med deres ubudne gæster. Hvorledes den officielle flygtningeadministration så på disse ukontrollerede transporter er aldrig kommet tydeligt frem. Man så igennem fingre med det, selv om man må have vidst, at nogle slap ud af landet, som man skulle have haft set lidt nøjere på, og for tyskerne var der ikke som ved den officielle udrejse sørget for opholdssted (i flygtningelejre) ved ankomsten i Tyskland. I alt ca. 55.000 tyske flygtninge kom tilbage på denne måde.

Den 15. februar 1949 kl. 11.00 forlod de sidste 800 af de øvrige

ca. 200.000 tyske flygtninge gennemgangslejren i Kolding. Efter 4 år bag pigtråd begyndte for dem nu kampen for tilværelsen i det krigshærgede Tyskland. Med sig fra Danmark fik de 3 måneders forplejning.

Den kontante udgift ved de mange tyske flygtninges ophold i Kolding blev i september 1949 af Damgaard Petersen opgjort til kr. 7.149.181,34. *red.*

Litteratur:

Arne Gammelgaard: Mennesker i Malstrøm, 1981.

Niels Jacobsen: Verdenskrigens flygtninge i Kolding, Byrådsbogen 1948-49, Kolding 1949.

Paul Lund: Bag flygtningelejrenes pigtråd, 1953.

Kolding Folkeblad 7. februar 1948 og 15. december 1948.

Kolding kommunes arkiv.

Kløvervejlejr

af Alfred Hansen

Alfred Hansen er født i Vonsild i 1909. Efter endt skolegang arbejdede han på landet på Lolland-Falster, Sjælland og Bornholm. I 1939 meldte han sig som Finlandsfrivillig og var i Finland til sommeren 1940. Han var ansat ved det kommunale vagtværn fra oktober 1944 til maj 1945.

Fra 1. oktober 1945 til 30. april 1947 var han ansat som lejrleder i den tyske flygtningelejr »Kløvervejlejr« i Kolding, fra 1. maj 1947 til 28. februar 1949 ved den såkaldte gennemgangslejr indtil denne lejrs nedlæggelse. (red.)

Alfred Hansen fortæller:

I løbet af foråret 1945 var der allerede kommet nogle tyske flygt-

ninge, som tyskerne selv havde ført herop. Det var kvinder og børn og ældre mennesker, som ikke rigtig kunne bruges i krigen. Tyskerne holdt selv opsyn med dem, indtil danskerne overtog det efter kapitulationen, men i min tid som vagtværnsmand var jeg også somme tider blevet sat til at holde opsyn med dem, for det gjorde tyskerne ikke så godt.

Det var så i oktober 45 jeg blev lejrleder ved Kløvervejlejr. Da jeg kom derud, var alle tyskerne samlet. Der var allerede valgt en tysk tillidsmand. Tyskerne valgte ham selv, og der kom en mand fra kommunen for at se til, at valget foregik, som det skulle.

Lejrorganisationen var sådan, at

der var tillidsmanden og så nogle barakformænd. Når så nogen blev kaldt ud til arbejde, så skulle de se efter dem. I hver barak kunne der være fra ca. 100 til 30 stykker. Så var der igen stueformænd, så det var jo godt organiseret. De var så ansvarlige når der kom nye.

Lejren var oprindelig bygget af det tyske militær, men flygtningeadministrationens bygningshold byggede den om til flygtningelejr.

Forplejningskontoret var en meget stor historie. Forplejningslageret var indrettet på Stålværket på havnen, her blev alt samlet. Selve fordelingen organiseredes af en tysker, der var vant til sådan noget. Han havde stået for mælke- og smørfordelingscentralen i Ber-

Køkkenet i Kløverlejren.

lin under krigen, men nu var han sendt herop som flygtning. Han var nazist, men han var dygtig til det der. Han havde et kontor oppe i Tvedvejlejr, hvor han lavede udregninger over kalorier. Det var sådan, at de skulle have 2500 kalorier om dagen, men det blev sat ned til 2000 fordi der kom klager fra Polen over, at de fik mere end polakkerne fik. Tyskerne lavede selv deres mad, det ville de helst, og så fik de naturalierne udleveret.

Jeg må sige, at de var ikke slemme til at klage. Tit var jeg ikke engang klar over, hvad de fandt sig i. De, der havde været værnemagere havde ikke lov til at levere til flygtningelejrene, men de andre var så sandelig ikke bedre. Det kød, de fik, var somme tider lutter ben og det var også galt med leveringen af tørv. Det opdagede jeg en dag, det var i helligdagene, hvor jeg havde opsyn med alle tre lejre. Da opdagede jeg, at vognmanden, der kom med tørv – det var nogle ude fra vestegnen og de kan jo også godt regne den ud – tjente store penge på at sælge de tørv, der var beregnet for flygtningene til private, som jo hellere

end gerne ville have dem. Men så ringede jeg op til luftværnskontoret og fik den trafik stoppet. Så var det så morsomt, at der ikke så længe efter stod hen over Folkebladet »Millionsvindel med tørv i Oksbøl«. Næste dag var der et dementi fra Kjærbøl, men de har været heldige, hvis de er sluppet med en million i Oksbøl med den kontrol, der var der.

Stamgruppen af flygtninge, det var ca. 600 mennesker blev i lejren til den i maj 47 blev gennemgangslejr. Det vil sige der skete en vis udsivning undervejs. Der var den regel, at kvinder og mænd, der havde arbejdet for den tyske værnemagt – for vores vedkommende var det mest af kvinder og gamle mænd – og som havde stemplede papirer på det – kunne komme lidt før af sted.

En dag, da jeg står og skal ind til byen, så kommer de og viser mig nogle papirer, og det var så tydeligt at det var nogle, de selv havde lavet. Jeg kunne godt se, at både tillidsmanden og pigerne så meget spændte ud. Da så pigerne var gået, siger jeg til tillidsmanden: Sig, mig hr. Pollitt. Hvordan laver I egentlig de stempler? Hvor

får I papir fra? Jo, hr. Hansen, siger han, det er jo sådan, at der bag i biblioteksbøgerne (fra det tyske lejrbibliotek) er en blank side – og det var jo altså den, de brugte. Så siger jeg til ham: Hør hr. Pollitt, kunne De ikke sætte Dem i forbindelse med Deres kollega oppe i den anden lejr og spørge, om vi ikke kan bytte biblioteksbøger. Han så så forbavset på mig! De var jo kommet ind på, at vi ikke ville af med dem. De kunne jo ikke forstå, at det jo var om at få dem hjem både for os selv og for deres skyld og for landet som helhed. Da jeg så kom tilbage over middag, kom han op og fortalte mig, at de havde forsøgt at bytte bøger med de andre, men i deres bøger var der heller ikke flere blanke sider!

Hvis der var noget gjort galt i lejren var det sådan, at tyskerne selv dømte i sagen. Hvis det så var for meget eller for lidt kunne lejrlederen så omstøde det, men det blev aldrig aktuelt, for tyskerne var så hårde med sådan noget. Senere blev det til, at der kom tyske dommere fra de andre flygtningelejre. De var jurister og rejste rundt og holdt rettergang i lejrene. Flygtningene syntes, det var interessant, når lejrretten kom. Nu var det så heldigt, at der ikke var noget i min lejr.

Engang skete der en eksplosion om natten i Tvedlejren mens jeg også havde den. Der går ild i en barak kl. 3 om natten. Ved undersøgelsen viste det sig, at det var et gammelt ægtepar på 74–75, skomagere, de boede alene i en lille stue, og der havde de været ved at brygge sprut. Til det skulle de jo både bruge rugbrød og sukker og de, der havde magten i lejren kunne godt få noget stukket til side til sådan noget. De to gamle mennesker var rent elendige bagefter, forbrændte var de, og de troede de skulle skydes for det. Der var dengang en kvindelig læge i lejren, som behandlede dem og da jeg

snakkede med hende en dag sagde jeg: Hvordan går det? Jeg håber ikke de kan blive raske inden lejrretten kommer. Nej sagde hun; de kan ikke blive raske før lejrretten kommer. Så kunne jeg nå at få deres papirer i orden, så de kunne komme til Tyskland.

Jeg var også ude for, at der blev lavet alkohol i værelset lige ved siden af mit kontor. Der boede tillidsmanden på o. 65 år, og hans kone i et lille rum; han var værts-husholder og havde haft en stor restauration i Königsberg. Han havde indbygget et destilleringsapparat, og det opdagede jeg en dag, det lugtede jo. Og han har senere sagt, da han rejste hjem, at det var den hårdeste dag i hele hans flygtningetid, da jeg sagde til ham, at han skulle slå sit destilleringsapparat i stykker. Jeg stod og så på det, han måtte selv skille det ad. Vagtposterne bragte det så på lossepladsen. Og deroppe er der nok andre, der har kunnet bruge det.

Flygtningene kunne få en passérseddél og gå ud et par timer, hvis de kunne give en grund til det. De skulle så melde sig til tillidsmanden om aftenen. Når jeg så havde underskrevet den næste morgen gik den ned til vagtposten – der var en 7-8 CB-ere, der bevogetede hver lejr. De skrev så op, hvornår de gik ud, og hvornår, de kom hjem. Vi opdagede jo hurtigt, hvem der var fiduser i. Og var der noget, så var aviserne der straks, og det ville vi helst undgå.

Flygtningene havde næsten intet med danskerne og gøre. Jeg kan kun give et eksempel. En dag, vi havde lejrledermøde ringede telefonen, at der var en tysker til damefrisør i Grønnegården. Hun havde fået kontakt med nogle danskere, hvordan ved jeg ikke, og de havde givet hende penge til at blive friseret for. Men så hurtigt var det blevet opdaget. Men Damgaard Petersen var sådan en jovial mand, han gjorde ikke noget ud af det.

Alfred Hansens kontor i Kløvervejlejr.

En af grundene til at få passérseddél kunne være, at flygtningene ville besøge den anden lejr. De kunne gå derop et par timer og de havde så deres kaffe med, kaldte de det, det var sådan en humpel tørt brød, og når de så kom deroppe fra kunne vagtposterne, det var især soldaterne, finde på at undersøge dem og tage det fra dem, de havde fået – f. eks. hvis naboerne havde lagt æbler ud til dem. Hvis der var nogle af flygtningene, der fik æbler el.

Skomagerværksted i Kløvervejlejr.

lign., så kom de altid til fordeling blandt børnene.

Der var til tider 250 børn i lejren. En gang, da Kjærbøl var på besøg, fru Kjærbøl var også med, stod en hel del af de tyske børn henne ved pigtråden og kikkede ned på stranden, hvor de danske børn badede. Så spurgte jeg hende om hun ikke kunne snakke med ministeren, så jeg kunne få lov til at sende dem ned at bade på tider, hvor der ingen andre var, når de havde et par poster med. Om aftenen var de ude at bade. Da havde politibetjentene vagt, og de var de allerfornuftigste. De var familiefædre. Men næste dag så var det et føl, der havde vagt, han ville ikke lade dem passere, men han fik også skældud for det bagefter.

Da jeg kom ud til lejren, var der ikke lavet nogen skole endnu. Men så blev der sat noget skole i gang, der var jo lærerkræfter i lejren. Hen i 1946 blev der så organiseret skolegang fra dansk side. En lektor Missfeldt og hans datter kom så engang imellem for at hjælpe de tyske lærere med materialer og sådan noget. De hjalp også tyskerne ved deres kulturelle aftener.

Teaterforestilling i Kløvervejlejen.

Præsten fra Sdr. Bjert var også vældig flink til at komme, han var allerede begyndt på det, inden jeg kom derud. Det betød psysisk meget for flygtningene, at der kom besøg.

Flygtningene måtte jo ikke komme uden for og tage arbejde, men når nu danskerne gik derude og malede barakkerne, så sagde tyskerne, at det kunne de da godt gøre. De gik jo der og havde ikke noget at lave. Så jeg ringede til luftværnskontoret og spurgte om de måtte, hvis jeg kunne få fat i noget maling. Det kunne vi så godt. Der var jo rigeligt arbejde til danskerne, men alligevel blev det sagt: Det er godt gjort, at flygtningene tager arbejdet fra danskerne.

Men at tyskerne selv fik lov til at male resulterede da i, at barakkerne var velholdte, og de kunne da sælges til sidst og bruges til andet.

Vi havde også et støvsugerpoliti herude, det var folk fra modstandsbevægelsen, de tog rundt mange år efter og søgte efter nazister, der så blev anbragt i Mosedelejren. De gik efter dem, der havde været medlem af partiet og hvor mange havde ikke været det!

Vi kunne nu ikke rigtig lide det der, vi lejrledere, der kendte lidt til forholdene, og det resulterede

da også i en avisartikel om, at vi holdt hånden over nazisterne.

Flygtningene kom næsten alle fra Østpreussen. Kun nogle få af lærerne var blevet sendt herop, de var gode partifæller, men nogle meget fredelige mennesker.

Efterhånden blev der organiseret teaterforestillinger. Der var fine kræfter imellem dem. Fru Gertrud Schultz var sangstjerne og hr. Kubtler spillede klaver. Børnene var også med til at spille teater.

Der var både læger og tandlæger i gruppen. En af lægerne, hun var kirurg, ville gerne have holdt det ved lige. Hun ville gerne op på

Skole i Kløvervejlejen.

sygehuset, men det måtte hun skam ikke.

Mange af dem led forfærdeligt ved at være her, jeg var engang med i en hjemtransport, og så nogle gamle koner, der faldt på knæ og kyssede perronen i Flensborg, fordi de var kommet hjem.

Den lille kontordame, der hjalp mig i lejren var kommet herop som 16-årig, hun havde sin mor med. Hendes bror var taget til fange dernede og hendes far, der var direktør havde kun været det et år, da han blev indkaldt dernede. Så kom de på flugt og i 4 år hørte de ikke noget. De søgte, da de kom tilbage og det varede et helt år efter de var kommet hjem før de fik at vide, at han lå på heltekirkegården i Bayern. Det har jo været strengt. Det kommer jo også frem i breve, jeg senere har fået dernede fra.

Som kaptajn Foss sagde engang ved en sammenkomst: Man går ikke i flygtningelejren i 4 år uden at der hænger noget ved én.

Berlinske gymnasieskoler i Koldingområdet

af Christian Liebing

Blandt de tyske flygtninge på Koldingegnen var der en gruppe, der i første omgang ikke egentlig hørte hjemme i denne kategori, nemlig tre berlinske gymnasieskoler, hvis elever (alle drenge) og lærere – med ægtefæller – i sluttet trop tidligt på vinteren 1944–45 var flyttet til Kolding for ikke at blive offer for de allieredes luftangreb; talrige andre skoler fra tyske storbyer var på lignende måde sendt til foreløbig fredelige områder i Østrig og Sydtykland som led i aktionen »Kinderlandverschickung«.

De tre nævnte skoler blev i første omgang indkvarteret i militærbarakkerne ved Tvedvej (von-Stein-skolen), på »Grænseborgen« i Hejls (Helmholtz-skolen), Lejrskolebygningen og det nu nedrevne Mikkelsens hotel (Borsig-skolen); senere kom nogle af dem til en lejr i Fitting. – Om deres eksistens vidste offentligheden i begyndelsen meget lidt, og deres undervisning må antages at have fulgt samme retningslinier som hjemme i Berlin.

Men med kapitulationen blev det flygtningeadministrationens opgave at organisere en undervisning for samtlige børn og unge i flygtningelejrene på et andet grundlag, først og fremmest for at føre elever og lærere ind i den demokratiske tankegang, der skulle præge det nye Tyskland.

Ledelsen og det overordnede tilsyn blev udøvet fra flygtningeadministrationens undervisningstjeneste i København, bl.a. gennem den meget dygtige overlærer Chr. Warncke fra Als, og i begyndelsen

af 1946 ansatte man undertegnede som lokal medhjælper.

Opgavens praktiske løsning hæmmedes stærkt af transportproblemer. Mit eneste befordringsmiddel var nemlig en cykel, og de bevilgede rationeringsmærker til benzin kunne kun benyttes, når bekendte stillede deres bil til rådighed for samtidig selv at få en lille udflugt. Mit arbejde ophørte iøvrigt sidst på året 1946, da alle flygtningeskolerne var sendt til Vingsted-lejren, der fungerede som et slags skolecenter.

Arbejdet bestod frem for alt i at muliggøre en ikke-nazistisk undervisning. Lærerne var allerede i 1945 blevet nogenlunde sorteret, men der holdtes stadig udkig efter folk, der mentes at have været aktive nazister, og sådanne forhold blev grundigt undersøgt, dels gennem afhøringer af de pågældende selv og deres kolleger, dels gennem korrespondance med besættelsesmagterne i Tyskland.

Derudover var det altdominerende problem at skaffe egnede skolebøger, især i historie og tysk. – En gymnasielærebog i historie fra 1941, som en tysk kollega forærede mig, er side for side mættet af racehad og krigsbegejstring og viser med sin groteske forvrængning af historiens forløb bedre end meget andet, hvor nødvendigt det var at finde andre undervisningsmidler.

Flygtningeadministrationen selv sendte materiale, der var beregnet for skoler i den tysktalende del af Schweiz, og et smukt lokalt initiativ var det, at rektor Hakon Fogh i »Gymnasieskolen« offentliggjorde

en anmodning til skoler og kolleger om at bistå med skolebøger til fremmedsprokundervisningen; så vidt jeg husker gav henvendelsen kun meget sparsomme resultater ud over, hvad Kolding Gymnasium selv kunne undvære af kassationsmodne Shakespeare-udgaver og franske begynderbøger; alligevel blev selv de mest slidte sæt modtaget med taknemmelig begejstring – og eventuelle tilskrifter på dansk var jo uden betydning!

Lærerne – mest ældre mænd, kun enkelte kvinder – udførte i det store og hele et beundringsværdigt arbejde; disciplinen var gennemgående upåklagelig – det samme gjaldt lærernes egne kundskaber; en enkelt havde endda lært sig så meget dansk, at han kunne læse Johs. V. Jensens Himmerlandshistorier. Uden for skoletiden afholdt de kursus for lejrenes øvrige beboere, f.eks. i fremmedsprog, og arrangerede opførelser af klassiske skuespil under medvirken af elever og andre interesserede.

Men de trange indkvarteringsforhold bag pigtråden, den evige kamp for undervisningsmidler og navnlig uvisheden om fremtiden sled meget på humøret. Dertil kom, at mange først op mod et år efter kapitulationen fik underretning om deres families skæbne i det sønderbombede, sultende Tyskland; mange samtaler prægedes af deres længsel efter at komme hjem, et ønske, der for nogles vedkommende først sent gik i opfyldelse, for andres aldrig, som f.eks. Borsigskolens rektor, der døde i Binderup.

Unaturligt at spærre folk inde bag gitter

af Tage Christensen

– Jeg håber aldrig, jeg kommer til at opleve en ny krig, eller et flygtningeproblem, som det Danmark oplevede under den tyske militære besættelse i årene fra 1940–45, og med et efterfølgende enormt flygtningeproblem, der kom til at berøre de fleste danske byer fra 1945–49, siger direktør Kurt Obst, Kolding.

Kurt Obst, der dengang var 25 år og nygift, blev aldrig indkaldt til dansk soldatertjeneste. Det hindrede forholdene. Men han blev uddannet som civil værnepligtig – eller CB'er i Haderslev – og han blev i 1945 indkaldt til vagttjeneste ved flygtningelejrene, som blev oprettet i Kolding.

– Jeg glemmer aldrig de bevægede år, siger Kurt Obst. Jeg var ganske vist ung og uerfaren, men begivenhederne gjorde indtryk. Meget mere end jeg oprindeligt regnede med.

– Vi havde klaret os nogenlunde gennem den tyske besættelse i årene 1940–45, men i de sidste krigsmåneder og i tiden efter nazirigets opløsning, strømmede tyske flygtninge til landet, fortrinsvis kvinder, ældre mænd og børn.

De var på flugt for den russiske militærmagt, som marcherede frem mod Berlin. Flygtningene kom til Danmark i skibe fra nordtyske byer, og de fleste havde oplevet ufattelige rædsler på flugt over Østersøen til danske havnebyer.

Mange kvinder havde forladt hus og hjem, og familier blev splittet, da de drog bort på flugt fra en ubønhørlig skæbne.

– Jeg har tit overvejet, hvad der

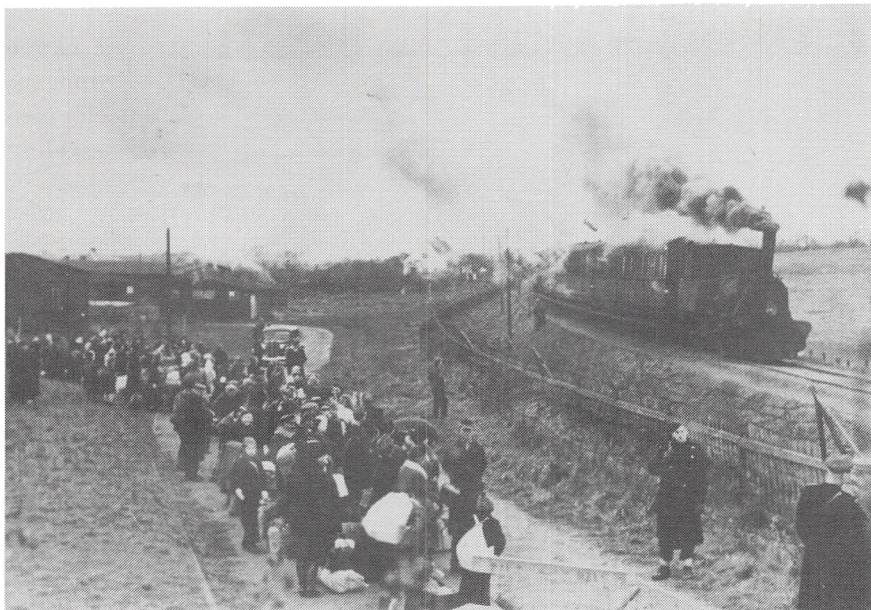
i virkeligheden skete i flygtningeperioden, fortsætter Kurt Obst. Danskerne hadede alt, hvad der var tysk. I 1945 troede man, at vi havde lagt alle krigsrædsler bag os, men så kom pludselig flere hundrede tyske flygtninge. De flygtede fra krigens rædsler på den anden side af Østersøen. Men de kom til et land, der var hårdt prøvet af den tyske besættelsesmagt.

– Hvad skete der?

– Jeg synes, den danske nation handlede værdigt. Flygtningene blev ikke hilst velkommen, men de blev behandlet menneskeligt. De fik husly – ganske vist i lejre – og de fik mad, beklædning og på et vist tidspunkt lommepenge. De syge fik lægehjælp og medicin, og børnene fik lejlighed til skolegang, fortsætter Kurt Obst. Det var hvad vi kunne præstere.

– Lejrholdet har næppe været nogen oplevelse for de tyske flygtninge. Faktisk blev de gemt i lejre bag gitter og hegn, og de blev overvåget af et vagtmandskab, som regel 5–6 mand på hvert hold. De tyske flygtninge led ikke overlast, men de har næppe haft nogen spændende tilværelse. Uan-

De første flygtninge fra lejrene sendes til Tyskland 2/11 1946.

set skyld eller ikke skyld hos den tyske befolkning, er det unaturligt at spærre folk inde bag hegn og gitter.

Vagtmandskabet ved flygtningelejrene var bevæbnet, men Kurt Obst mindes ikke situationer, hvor det var nødvendigt at bruge våben. Den daglige tilværelse i lejrene formede sig fredeligt. Kun enkelte gange lynede temperamenterne. Men hvordan ville vi andre reagere, hvis vi måned efter måned og år efter år blev holdt inde i lejre, overvåget af et bevæbnet mandskab?

Flest kvinder

Direktør Kurt Obst fortæller, at lejrdelegerne i gennemsnit var 45-50 år. Hovedparten kom fra Königsberg i Østpreussen. Store grupper i det østtyske satte sig i bevægelse, da det døende naziregime mistede sin magt, og russiske tropper invaderede området. Flygtningegrupperne bestod fortrinsvis af kvinder, men også af ældre mænd og børn.

Flygtningene forlod hus og hjem og søgte til de nordtyske havne, hvor de søgte skibslejlighed til danske – og i nogle tilfælde – svenske havne. Mange skibe med tusinder af flygtninge blev sænket,

men andre nåede frem. Et stort kontingent af de tyske kvinder og børn blev sendt til jyske byer, som i hast måtte etablere indkvartering, som regel i baraklejr.

Kolding fik sin part. Flygtningene blev også indkvarteret på skoler, institutioner og andre steder indtil det nødvendige antal baraklejr blev etableret, fortrinsvis i den sydlige bydel omkring Tvedvej, Agtrupvej og i området ved Brændkjær.

En speciel udslusningslejr for flygtninge blev etableret ved

Tvedvej. Herfra blev flygtningene sendt tilbage til Tyskland efterhånden som der kunne skaffes dem rimelige vilkår.

Men først i 1949-50 var flygtningeproblemet i Danmark løst.

Selvjustits

Kurt Obst fortæller, at de tyske kvinder i lejrene ofte blev efterstræbt af danske mænd, og vagtmandskabet oplevede situationer, hvor tyske kvinder forsøgte at redde sig et fridøgn fra det trivielle lejrlev.

– Men det var almindeligt, at flygtningene selv klarede problemerne i lejrene, fortæller Kurt Obst. De lavede selv mad, de gjorde rent, og de oprettede sang-, musik- og teatergrupper. Og de holdt selv justits. Det var en lettelse for os.

– Vagtmandskabet blev ofte i hold inviteret til et underholdningsarrangement i lejren. Vore overordnede så gennem fingre med, at vi deltog. Men vi havde naturligvis først og fremmest vore vagter at passe, slutter Kurt Obst.

For de tyske flygtninge var lejrlevet i Danmark ingen lykkelig tid, men formentlig bedre end en ukendt skæbne i et krigshærget hjemland.

De sidste flygtninge forlader Kolding 15/2 1949. I forgrunden Johannes Kjærboel.

